

[SIGNALEMENT]

Filip De Pillecyn Studies IX, Antwerpen, Filip De Pillecyncomité, 2013, 207 pp., ill., ISBN 978908179634.

Het is op zich een belangwekkend verschijnsel dat de schrijver Filip De Pillecyn al ruim een decennium aanleiding geeft tot het publiceren van inmiddels negen delen studies over zijn werk en leven. Opmerkelijk, omdat hij niet meteen wordt gerekend tot de grote Vlaamse letterkundigen. Mogelijk moet de belangstelling voor zijn oeuvre en leven gezocht worden in de thematiek van zijn boeken, qua inhoud sterk verbonden met het Vlaamse land en zijn levensloop. Hij vocht in de Eerste Wereldoorlog aan het IJzerfront, was verbonden met de Frontbeweging die streed voor Vlaamse rechten en na de oorlog werkzaam in het voortgezet onderwijs, koos hij voor het Vlaams Nationaal Verbond en was hij lid van de DeVlag. In 1940 nam hij deel aan de collaboratie, werd na de oorlog veroordeeld en zat tot in 1949 gevangen. Hij bleef ook in gevangenschap schrijven en produceerde er zijn meest bekende werk *Mensen achter de dijk*. Misschien is de vrij late erkenning en waardering van zijn werk te verklaren door juist zijn activiteiten in de Tweede Wereldoorlog en de smet die dat op zijn naam bracht. Een ander punt is dat zijn voornaamste werk na de oorlog verscheen. Kortom het was *'not done'* om hem teveel eerte te geven.

In het negende deel schrijft Hugo De Looze over *De stoombootreis naar het overstromde gebied van zondag 18 maart 1906*. De Schelde overstroming in 1906 speelt ook een rol in *Mensen achter de dijk*. In het boek is sprake van een reis per boot naar het rampgebied. Onderzoek in de pers brengt De Looze tot de conclusie dat De Pillecyns beschrijving van de tocht goed overeenkomt met hetgeen in 1906 gebeurde.

Stijn Vanclooster gaat in zijn bijdrage in op de betrekkingen tussen De Pillecyn en Maurice Gilliams. Gilliams zetten na 1944 een steunactie op ten gunste van de veroordeelde De Pillecyn. Deed hij dit omdat De Pillecyn hem behoed had voor tewerkstelling in Duitsland? Het is mogelijk. De Pillecyn waardeerde zijn collega-schrijver al vóór 1940. Anderzijds heeft Gilliams zijn medewerking geweigerd aan een door De Pillecyn opgezette bloemlezing met Vlaams proza. Gilliams wenst niet *“met die heerschappen [mede-auteurs uit de voorgenoemde bundel?] te figureeren in een bloemlezing van ons nationaal geweten”*. Niet helemaal duidelijk is of dit een daad van verzet was van Gilliams of dat hij boos was dat de Duitse autoriteiten een Duitse vertaling van zijn werk geweigerd hadden omdat de kwaliteit van de vertaling niet goed was. Het incident heeft de vriendschap tussen beiden niet geschaad.

Bert Janssens schrijft in *Mensen op de stroom. Filip De Pillecyn en de Schelde* over een in 1943 opgericht gezelschap van schrijvers en beeldende kunstenaars, De Meivisch, met als spreuk *Der vaderen stroom getrouw*. Het gezelschap bestond naast De Pillecyn, uit collaborerende kunstenaars als Wies Moens, Bert Peleman, Albert Poels (beeldhouwer) en Willy Kessels (fotograaf). Gezien het jaar van oprichting en het einde van de oorlog in 1944 is er door het gezelschap niet veel ondernomen. Wel zien we een aantal van hen terug als auteurs die hun werk uitgaven bij De Clauwaert. Deze na de oorlog opgerichte uitgeverij bracht vooral werk van oud-collaborateurs in omloop. In het tweede deel van zijn verhaal beschrijft Janssens de jaarlijkse door de uitgeverij De Clauwaert georganiseerde boottochten op de Schelde. Op een van die tochten duelleerden Ernest Claes en Filip De Pillecyn met elkaar via een pamflet. Claes verheerlijkte zijn eigen streek rond Zichem en de rivier de Demer en veegde met maar liefst een hele bladzijde pejoratieve termen de vloer aan met de Schelde en de bewoners van haar oevers. Een klein voorbeeld: hij karakteriseerde hen als, *“(...) purulente kwakkelgaten en gesubsidieerde doddelaars, belazerde stoelgangers en krolse katten en katers, clowneske thermidorianen en aamborstige vijfelaars op de dubbelfluit van Vlaamse beweging en profijt (...)”* De Pillecyn beantwoordde de aanval doeltreffend en elegant. Hun altercatie verscheen in druk in 1956 (*Twistgesprek tussen Demer en Schelde*) en is in deze uitgave terug te vinden. Het diepe verschil van mening schaadde de vriendschap niet. Patrick Auwelaert behandelt in *Film is drama en drama houdt niet van raadsels. Over de verfilming van Monsieur Hawarden door Harry Kümel*, de geschiedenis rond de verfilming van De Pillecyns gelijknamige roman.

De film, wel aangevuld qua dramatische scènes, kwam in 1968 in Nederland in roulatie en pas een jaar later in België. De presentatie in Nederland zal te verklaren zijn door dat de hoofdrolspeelster de getalenteerde jonge toneelspeelster Ellen Vogel was. De recensies in de pers waren lovend, ook in België, – al kreeg de film daar naar verhouding minder aandacht –, en verder in Europa. Binnenkort is een nieuwe uitgave van de film op dvd te verwachten.

Etienne Van Neygen heeft in zijn *“Een wet die zou passen in regimes van politieke dictatuur”*. *Filip De Pillecyn en artikel 123 sexies*, een zeer interessante bijdrage geleverd. Hij gaat allereerst in op de wet zelf, een onderdeel van de in 1944 uitgebrachte wetgeving voor de bestraffing van collaborateurs. Deze wet, onderdeel van de zuiveringswetgeving, ontnam veroordeelden de burgerrechten en bevatte ook een onderdeel waarbij de beroepsuitoefening verboden werd. Korte tijd leek het of publicatie van een boek niet onder het beroepsverbod viel. Werken van Hendrik De Man, de socialistische ideoloog, waren verkrijgbaar. In 1946 werd de regel echter aangescherpt. De wet riep echter al in de jaren 1948-1949 veel kritiek op. Zij trof de voor collaboratie veroordeelde auteurs hard en tastte de wet niet het recht op vrijheid van meningsuiting aan. Veroordeelde auteurs konden hun werk, hun enige bron van inkomsten, slechts laten verschijnen onder een schuilnaam. Van Neygen geeft interessante voorbeelden hoe de wet toch ontduken werd en hoe bijvoorbeeld De Pillecyn zijn roman *Jan Tervaert* gepubliceerd kreeg. Het werk zou vóór de inwerkingtreding van de wet (1944) geschreven zijn. Hulp werd in 1949 geboden door Willem Vanden Eynde met zijn uitgeverij De Clauwaert. Tegelijk startte op een breder front actie tegen de wet door Albert Westerlinck en juristen als Edmond Van Dieren en Willem Melis. Een optie was de wet via het in Straatsburg gevestigde Europese Hof voor de Rechten van de Mens ongeldig te laten verklaren. De Belgische regering liet het niet zo ver komen en stelde in 1961 de wet buiten werking. Inmiddels hadden ook niet met de collaboratie gelieerde uitgevers en tijdschriftredacties al werk van ‘foute’ schrijvers uitgegeven. *Dietsche Warande en Belfort* en het *Nieuw Vlaams Tijdschrift* gingen hierin voor.

In de rubriek *ongepubliceerd werk* geeft Emmanuel Waegemans *Filip De Pillecijns gevangenis dossier II* uit. Deze stukken zijn grotendeels bewaard in het Letterenhuis (Antwerpen) en geven inzicht in het leven van De Pillecyn in de jaren 1940 tot 1944. Het zijn delen van verhoren, van getuigenverklaringen en reacties van De Pillecyn zelf op deze documenten. In de rubriek *Extra Muros* staat de Franse vertaling door Roger De Vos van *Mensen achter de dijk* centraal. Het wordt in dit artikel duidelijk waarom voor de titel *Monsieur Henri* is gekozen en niet voor een letterlijke vertaling van *Mensen achter de dijk*.

Ten slotte werd de rede, die Frans-Jos Verdoodt hield op de nieuwjaarsontvangst van het De Pillecyn Genootschap op 27 januari 2013 met de

titel *Over Filip De Pillecyn, zijn vriend Casimier, de gevangenschepers en aalmoezeniers* opgenomen. Naast De Pillecyns *Face au mur* komt ook Ernest Claes' *Cel 269* aan bod.

[Pieter van Hees]
